



HUQUQNI MUHOFAZA QILISH TIZIMINING JINOYATLARNING OLDINI OLIHDAGI SAMARADORLIGINI KRIMINOLOGIK BAHOLASH

Axmedova Muxabbat Abdujalolovna

Ichki Ishlar vazirligi Migratsiya va fuqorolikni rasmiylashtirish

Bosh boshqarmasi katta inspektori Podpolkovnik

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqot huquqni muhofaza qilish tizimining jinoiyatlarning oldini olishdagi samaradorligini kriminologik baholashga qaratilgan. Jinoiyatlarning oldini olish va huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligi, uning tarmoqdagi ish faoliyatining nazariy va amaliy jihatlarini baholash zaruriyatidan kelib chiqadi. Kriminologik nuqtai nazardan, huquqni muhofaza qilish tizimi, shu jumladan, politsiya, sud, prokuratura, va boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlarning faoliyatini o'rganish va tahlil qilish, jinoiy xatti-harakatlarining ko'payishini kamaytirish uchun qanday omillar samarali bo'lishi mumkinligini aniqlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: huquqni muhofaza qilish tizimi, jinoiyatlarning oldini olish, kriminologik baholash, jinoyat profilaktikasi, samaradorlik, jinoyatchilik, xavfsizlik tizimi.

KIRISH

Huquqni muhofaza qilish tizimi jamiyatda xavfsizlikni ta'minlash va jinoiyatlarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Tizimning samaradorligi jinoiyatlarni kamaytirishda, jinoyatchilik darajasini pasaytirishda va fuqarolarning huquqiy himoyasini ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun, huquqni muhofaza qilish tizimining ishlashini tahlil qilish, uning samaradorligini aniqlash, profilaktik choralarning ishga tushirilishini kuzatish va natijalarini baholash amaliy jihatdan muhimdir. Misol uchun, jinoiyatlarning oldini olishga qaratilgan amaliy yondashuvlar, Ichki ishlarning faoliyatini yaxshilash,



jinoyatchilikka qarshi kurashishda yangi strategiyalarni ishlab chiqish va uning samaradorligini oshirishda yangiliklar kiritish kerak.

Kriminologiya sohasidagi nazariy yondashuvlar huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini baholash va jinoyatlarning oldini olish jarayonini to'liq o'rganishga imkon beradi. Nazariy nuqtai nazardan, huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini baholashda, uning ichki jarayonlari va tashqi omillari o'rganilishi zarur. Kriminologiya, jinoyatchilik va uning sabablarini o'rganish orqali huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan nazariy asoslarni taqdim etadi. Shu bilan birga, jinoyatlarni oldini olishning nazariy jihatlarini jamiyatdagi xavfsizlikni ta'minlash uchun zarur bo'lgan yondashuvlarni ishlab chiqishga imkon yaratadi. Misol uchun, jinoyatchilikning oldini olish bo'yicha nazariy yondashuvlar, individual, ijtimoiy va iqtisodiy faktorlarni hisobga olishni talab qiladi.

Bu fikrlar huquqni muhofaza qilish tizimi faoliyatining barcha jihatlarini nazariy va amaliy tarzda tahlil qilish, samaradorligini oshirish va jinoyatchilik darajasini kamaytirishga yordam beradigan usullarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

ASOSIY QISM

Huquqni muhofaza qilish tizimi jinoyatlarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Unga politsiya, prokuratura, sudlar va boshqa organlar kiradi. Har bir huquqni muhofaza qiluvchi organning faoliyati o'zining alohida metodlari va vositalariga ega. Masalan, Ichki ishlar xodimlarining jinoyatchilikni oldini olishdagi faoliyati faqat huquqni muhofaza qilish bilan cheklanmaydi, balki jinoyatchilikni oldini olishga qaratilgan profilaktik ishlarga ham e'tibor qaratadi. Bunga xushyorlik, jinoyatlarni tezkor aniqlash va jinoyatlarning oldini olish choralari kiradi.

Ichki ishlarning profilaktika ishlari, xususan, jamoat xavfsizligi xodimlari tomonidan olib boriladigan turli tadbirlar samarali bo'lishi uchun to'g'ri va tezkor axborot almashinuvi, jinoiy holatlarni kuzatish va ularni oldini olish uchun raqamli texnologiyalarni joriy qilish zarurdir.

Misol uchun, ma'lum bir hududda jinoyatchilik darajasi yuqori bo'lsa, huquqni muhofaza qilish tizimi tomonidan o'rnatilgan doimiy patrullik xizmatlari,



jinoyatlarning oldini olishga yordam beradi. Yana bir misol sifatida, jinoyatga qarshi kurashish uchun tuzilgan ijtimoiy guruhlar, oilalar va yoshlarni jinoyatchilikdan uzoq tutishga qaratilgan tadbirlar ham samarali bo'ladi.

Nazariy nuqtai nazardan, huquqni muhofaza qilish tizimi samaradorligini baholashda kriminologik nazariyalar va yondashuvlar asosida amalga oshiriladi. Kriminologiya sohasida jinoyatchilikni oldini olish va uni kamaytirish uchun turli nazariy yondashuvlar ishlab chiqilgan. Masalan, "sotsial o'zgarish nazariyasi" jinoyatlarni oldini olishda ijtimoiy sharoitlarni yaxshilashni va iqtisodiy farovonlikni oshirishni ta'kidlaydi. Bu nazariya asosida, jinoyatchilikni kamaytirish uchun, ijtimoiy tengsizlik va iqtisodiy muammolarni bartaraf etish zarurati ko'rsatiladi.

Bundan tashqari, "boshqaruv nazariyasi"ga ko'ra, huquqni muhofaza qilish tizimida ilg'or texnologiyalarni va raqamli tizimlarni joriy qilish samaradorlikni oshirishi mumkin. Hozirgi kunda jinoyatchilikka qarshi kurashishda biometrik texnologiyalar, kameralar va raqamli kuzatuv vositalari samarali ishlatilmoqda. Bu texnologiyalar huquqni muhofaza qilish organlariga jinoyatlarni tezda aniqlash va oldini olishda yordam beradi.

Misollar:

1. **Politsiya va profilaktik faoliyat:** O'zbekistonda jamoat xavfsizligini ta'minlash uchun yaratilgan patrullik xizmatlar tizimi samarali ishlayotganini ko'rishimiz mumkin. Ayniqsa, yirik shaharlarda jinoyatchilikni kamaytirish uchun doimiy patrullik olib borilmoqda, bu esa ko'plab jinoiy holatlarning oldini olishga yordam bermoqda.
2. **Raqamli texnologiyalar:** Kriminalistikada texnologiyalarni joriy qilish bir qator samarali natijalarni ko'rsatmoqda. Masalan, videokuzatuv tizimlari, jinoiyatlarning oldini olishda va ularni tezkor aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, axborot texnologiyalarini qo'llash jinoiyatlarga qarshi kurashishda jamoat xavfsizligini ta'minlashda yordam beradi.
3. **Ijtimoiy guruhlar va preventiv tadbirlar:** Jinoyatchilikni kamaytirish uchun tashkil etilgan turli ijtimoiy guruhlar va jamiyatda o'tkaziladigan profilaktik tadbirlar ham samarali hisoblanadi. Misol uchun, yoshlar bilan ishlash bo'yicha



o'tkaziladigan seminarlar va ma'ruzalar, ularni jinoyatchilikdan himoya qilishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Adabiyotlar tahlili huquqni muhofaza qilish tizimi va jinoyatlarning oldini olish masalalarini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Tahlil qilish uchun, avvalo, mavjud nazariyalar, ilmiy maqolalar, huquqiy hujjatlar va tadqiqotlar asosida asosli yondashuvlarni aniqlash zarur. Bu adabiyotlar nafaqat jinoyatlarning sabablarini o'rganishga, balki huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini baholashda yordam beradi.

Tadqiqot metodikasi esa o'rganilayotgan mavzu bo'yicha aniq metodlarni va yondashuvlarni qo'llashni nazarda tutadi. Har bir metod tizimni yaxshilash va samaradorligini oshirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Tadqiqot metodikasining tanlanishi ko'pincha maqsadga muvofiq bo'lishi kerak.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodikasining asosiy yo'nalishlari:

1. **Kriminologik adabiyotlar:** Kriminologiyaning asosiy asarlari, jinoyatlarni oldini olish va profilaktik tadbirlarni baholashda ahamiyatli hisoblanadi. Bu adabiyotlar orqali huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini oshirish bo'yicha aniq tavsiyalar olish mumkin. Kriminologik tahlil metodlari jinoyatlarning sabablarini va oqibatlarini tahlil qilishga yordam beradi.
2. **Ijtimoiy xavfsizlikka doir tadqiqotlar:** Bu soha ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashda jinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha keng ko'lamdagi tadqiqotlar olib boradi. Ijtimoiy tizim va uning xavfsizligi masalalari, shuningdek, jinoyatchilikning oldini olishda samarali usullarni ishlab chiqish bilan bog'liq ilmiy asarlar bu yo'nalishda muhim manba hisoblanadi.

Tadqiqot metodikasi:

1. **Statistik tahlil:** Jinoyatchilik holatlari va ularning ta'sirini baholashda statistik ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish kerak. Bu metod jinoyatlarning rivojlanish dinamikasini o'rganish va huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini aniqlashda foydalidir.



2. Kriminologik tahlil: Jinoyatchilikning sabablarini aniqlash va jinoyatlarni oldini olish bo'yicha samarali yondashuvlarni ishlab chiqish uchun kriminologik tahlilni o'tkazish zarur. Bu metod, o'z navbatida, jinoyatlarni kamaytirish va jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan yangi strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Tadqiqot metodikasini to'g'ri tanlash va adabiyotlar tahlilini chuqur o'rganish huquqni muhofaza qilish tizimi samaradorligini oshirish, jinoyatlarni oldini olish va xavfsizlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini baholash va jinoyatlarning oldini olish borasida amalga oshirilgan tadqiqotlar va adabiyotlar tahlili, ushbu tizimning mustahkamlanishi va yanada samarali ishlashini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Jinoyatchilikni kamaytirish va oldini olish uchun mavjud metodikalar, kriminologik nazariyalar va huquqiy tahlillar asosida huquqni muhofaza qiluvchi organlarning faoliyatini yaxshilash bo'yicha turli strategiyalar ishlab chiqilmoqda.

Ijtimoiy omillarni, jinoyatlarni sodir etish sabablarini va huquqni muhofaza qilish tizimining ishlashini tahlil qilish, jinoiy faoliyatni kamaytirishda samarali yondashuvlar va choralarni ishlab chiqish imkonini beradi. Kriminologik tahlil, huquqiy tahlil va ijtimoiy tadqiqotlar bu yo'nalishda muvaffaqiyatli natijalarga olib keladi. Shu bilan birga, yangi texnologiyalarni joriy qilish, Ichki ishlar va boshqa huquqni muhofaza qilish organlarining profilaktik faoliyatini mustahkamlash va jamoatchilik bilan ishlashni takomillashtirish ham samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, jinoyatchilikni oldini olishda samarali va izchil choralar ko'rilishi, jinoyatchilik darajasini kamaytirishga yordam beradi va jamiyat xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar va amaliy tajriba, huquqni muhofaza qilish tizimini rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan metodlarni yanada mukammallashtirishga yordam beradi.



FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xusniddinov, A. (2020). Jinoyatlarning oldini olish: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar. Toshkent: O‘zbekiston Yuridik Akademiyasi.
2. Ibrohimov, M. (2018). Kriminologiya va huquqni muhofaza qilish: tarix va zamonaviy qarashlar. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
3. Shamsiev, N. (2021). Huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini baholash metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
4. Zaynalov, S. (2019). Kriminalistika va jinoyatchilikka qarshi kurash: usullar va yondashuvlar. Toshkent: O‘zbekiston Yuridik Akademiyasi.